Zbiór Orzeczeń

WYROK TRYBUNAŁU (trzecia izba)

25 kwietnia 2013 r.*

Polityka społeczna — Równość traktowania w zakresie zatrudnienia i pracy — Dyrektywa 2000/78/WE — Artykuł 2 ust. 2 lit. a), art. 10 ust. 1 i art. 17 — Zakaz dyskryminacji ze względu na orientację seksualną — Pojęcie faktów, które nasuwają przypuszczenie o zaistnieniu dyskryminacji — Dostosowanie ciężaru dowodu — Skuteczne, proporcjonalne i dolegliwe sankcje — Osoba tytułująca się dyrektorem zawodowego klubu piłkarskiego i za niego uważana przez opinię publiczną — Oświadczenia publiczne wykluczające rekrutację piłkarza określanego jako homoseksualista

W sprawie C-81/12

mającej za przedmiot wniosek o wydanie, na podstawie art. 267 TFUE, orzeczenia w trybie prejudycjalnym, złożony przez Curtea de Apel Bucureşti (Rumunia) postanowieniem z dnia 12 października 2011 r., które wpłynęło do Trybunału w dniu 14 lutego 2012 r., w postępowaniu:

**Asociaţia Accept**

przeciwko

**Consiliul Naţional pentru Combaterea Discriminării,**

TRYBUNAŁ (trzecia izba),

w składzie: M. Ilešič, prezes izby, V. Skouris, prezes Trybunału, pełniący obowiązki sędziego trzeciej izby, E. Jarašiūnas, A.Ó Caoimh (sprawozdawca) i C.G. Fernlund, sędziowie,

rzecznik generalny: N. Jääskinen,

sekretarz: M. Aleksejev, administrator,

uwzględniając procedurę pisemną i po przeprowadzeniu rozprawy w dniu 23 stycznia 2013 r.,

rozważywszy uwagi przedstawione:

— w imieniu Asociaţia Accept przez R.I. Ionescu, avocat,

— w imieniu Consiliul Naţional pentru Combaterea Discriminării, przez C.F. Asztalosa, C. Nuică oraz C. Vlad, działających w charakterze pełnomocników,

— w imieniu rządu rumuńskiego przez R.H. Radu, E. Gane oraz A. Voicu, działających w charakterze pełnomocników,

* Język postępowania: rumuński.

— w imieniu Komisji Europejskiej przez J. Enegrena oraz C. Gheorghiu, działających w charakterze pełnomocników,

podjąwszy, po wysłuchaniu rzecznika generalnego, decyzję o rozstrzygnięciu sprawy bez opinii,

wydaje następujący

## Wyrok

1 Wniosek o wydanie orzeczenia w trybie prejudycjalnym dotyczy wykładni art. 2 ust. 2 lit. a), art. 10 ust. 1 i art. 17 dyrektywy Rady 2000/78/WE z dnia 27 listopada 2000 r. ustanawiającej ogólne warunki ramowe równego traktowania w zakresie zatrudnienia i pracy (Dz.U. L 303, s. 16).

2 Wniosek ten został przedstawiony w ramach sporu pomiędzy stowarzyszeniem Asociația Accept (zwanym dalej „Acceptem") a Consiliul Național pentru Combaterea Discriminării (krajową radę ds. zwalczania dyskryminacji, zwaną dalej „CNCD") w przedmiocie decyzji CNCD oddalającej częściowo skargę złożoną w następstwie złożonych przez osobę tytułującą się dyrektorem zawodowego klubu piłkarskiego i przez opinię publiczną za niego uważaną publicznych oświadczeń wykluczających rekrutację przez ten klub piłkarza określanego jako homoseksualista.

### Ramy prawne

*Prawo Unii*

3 Zgodnie z art. 1 dyrektywy 2000/78 jej celem „jest wyznaczenie ogólnych ram dla walki z dyskryminacją ze względu na religię lub przekonania, niepełnosprawność, wiek lub orientację seksualną w odniesieniu do zatrudnienia i pracy, w celu realizacji w państwach członkowskich zasady równego traktowania".

4 Motywy 15, 28, 31 i 35 wspomnianej dyrektywy brzmią następująco:

„(15) Ocena stanu faktycznego, który nasuwa przypuszczenie o istnieniu bezpośredniej lub pośredniej dyskryminacji, należy do sądu krajowego lub innego właściwego organu, zgodnie z prawem krajowym lub praktyką krajową […].

[…]

(28) Niniejsza dyrektywa określa minimalne wymagania, co daje państwom członkowskim możliwość przyjmowania lub utrzymywania korzystniejszych przepisów […].

[…]

(31) Wprowadzenie [dostosowanie] przepisów dotyczących ciężaru dowodu wymaga, od momentu zaistnienia domniemania dyskryminacji i w przypadkach, gdy fakt ten zostanie potwierdzony, skutecznego stosowania zasady równego traktowania, w której ciężar dowodu przypadnie na pozwanego […].

[…]

(35) Państwa członkowskie powinny wprowadzić skuteczne, proporcjonalne i dolegliwe sankcje stosowane w przypadkach nieprzestrzegania zobowiązań wynikających z niniejszej dyrektywy".

5 Artykuł 2 tejże dyrektywy, zatytułowany „Pojęcie dyskryminacji”, stanowi w ust. 1–3:

„1. Do celów niniejszej dyrektywy »zasada równego traktowania« oznacza brak jakichkolwiek form bezpośredniej lub pośredniej dyskryminacji z przyczyn określonych w art. 1.

2. Do celów ust. 1:

a) dyskryminacja bezpośrednia występuje, w przypadku gdy osobę traktuje się mniej przychylnie, niż traktuje się, traktowano lub traktowano by inną osobę w porównywalnej sytuacji, z jakiejkolwiek przyczyny wymienionej w art. 1;

[…]

3. Molestowanie uważa się za formę dyskryminacji w rozumieniu ust. 1, jeżeli ma miejsce niepożądane zachowanie mające związek z jedną z przyczyn określonych w art. 1, a jego celem lub skutkiem jest naruszenie godności osoby i stworzenie onieśmielającej, wrogiej, poniżającej, upokarzającej lub uwłaczającej atmosfery. W tym znaczeniu pojęcie molestowania może być definiowane zgodnie z ustawodawstwem i krajową praktyką państw członkowskich”.

6 Artykuł 3 ust. 1 dyrektywy 2000/78 brzmi następująco:

„W granicach kompetencji [Unii Europejskiej] niniejszą dyrektywę stosuje się do wszystkich osób, zarówno sektora publicznego, jak i prywatnego, włącznie z instytucjami publicznymi, w odniesieniu do:

a) warunków dostępu do zatrudnienia lub pracy na własny rachunek, w tym również kryteriów selekcji i warunków rekrutacji, niezależnie od dziedziny działalności i na wszystkich szczeblach hierarchii zawodowej […];

[…]”.

7 Artykuł 8 ust. 1 dyrektywy 2000/78 stanowi, że „[p]aństwa członkowskie mogą przyjmować lub utrzymywać przepisy bardziej korzystne w celu ochrony zasady równego traktowania od przepisów ustanowionych w niniejszej dyrektywie”.

8 Zgodnie z art. 9 wspomnianej dyrektywy:

„1. Państwa członkowskie zapewnią, aby procedury sądowe i/lub administracyjne […], których celem jest doprowadzenie do stosowania zobowiązań wynikających z niniejszej dyrektywy, były dostępne dla wszystkich osób, które uważają się za pokrzywdzone w związku z naruszeniem wobec nich zasady równego traktowania […].

2. Państwa członkowskie zapewnią, aby stowarzyszenia, organizacje lub osoby prawne, które mają, zgodnie z przewidzianymi prawem krajowym kryteriami, uzasadniony interes w zapewnieniu, aby przestrzegane były postanowienia niniejszej dyrektywy, mogły wszczynać, na rzecz osoby występującej z powództwem lub ją wspierając, za jej zgodą, postępowania sądowe i/lub procedury administracyjne przewidziane w celu spowodowania stosowania niniejszej dyrektywy.

3. Przepisy ust. 1 i 2 nie naruszają przepisów krajowych dotyczących terminów składania odwołań w odniesieniu do zasady równego traktowania”.

9 Artykuł 10 tejże dyrektywy, zatytułowany „Ciężar dowodu”, stanowi w ust. 1–4:

„1. Zgodnie z ich krajowymi systemami sądowymi państwa członkowskie podejmują niezbędne środki dla zapewnienia, aby strona pozwana musiała udowodnić, że nie wystąpiło pogwałcenie zasady równego traktowania, w przypadku gdy osoby, które uważają się za pokrzywdzone w związku z nieprzestrzeganiem wobec nich zasady równego traktowania, ustalą przed sądem lub innym właściwym organem fakty, które nasuwają przypuszczenie o zaistnieniu bezpośredniej i pośredniej dyskryminacji.

2. Ustęp 1 nie stanowi przeszkody dla ustanawiania przez państwa członkowskie zasad dowodowych korzystniejszych dla strony skarżącej.

3. Ustęp 1 nie ma zastosowania do postępowań karnych.

4. Przepisy ust. 1, 2 i 3 stosuje się również do każdej procedury sądowej wszczętej zgodnie z art. 9 ust. 2”.

10 Artykuł 17 dyrektywy 2000/78 przewiduje:

„Państwa członkowskie ustanowią zasady stosowania sankcji obowiązujących wobec naruszeń przepisów krajowych przyjętych zgodnie z niniejszą dyrektywą i podejmą wszelkie niezbędne działania dla zapewnienia ich stosowania. Sankcje, które mogą określać wypłacenie odszkodowania ofierze, muszą być skuteczne, proporcjonalne i dolegliwe […]”.

*Prawa rumuńskie*

11 Dekret rządu nr 137 z dnia 31 sierpnia 2000 r. w sprawie zapobiegania wszelkim formom dyskryminacji i karania ich, później zmieniony i uzupełniony, w szczególności ustawą nr 324 z dnia 14 lipca 2006 r., i opublikowany ponownie w dniu 8 lutego 2007 r. (*Monitorul Oficial al României*, część I, nr 99, z dnia 8 lutego 2007 r., zwany dalej „OG nr 137/2000”), ma w szczególności na celu transponowanie dyrektywy 2000/78.

12 Zgodnie z art. 2 ust. 11 OG nr 137/2000 zachowanie dyskryminujące pociąga za sobą odpowiedzialność cywilną, odpowiedzialność z tytułu wykroczeń i odpowiedzialność karną według danego przypadku na warunkach przewidzianych w ustawie.

13 Artykuł 5 OG nr 137/2000 uznaje w szczególności za wykroczenie okoliczność uzależniania uczestnictwa danej osoby w działalności gospodarczej od orientacji seksualnej tej osoby.

14 Artykuł 7 ust. 1 OG nr 137/2000 przewiduje, że odmowa przyjęcia przez osobę fizyczną lub prawną do pracy danej osoby ze względu w szczególności na jej orientację seksualną stanowi wykroczenie z wyjątkiem przypadków przewidzianych w ustawie.

15 Artykuł 15 OG nr 137/2000 stanowi:

„Wykrocznie stanowi […], o ile dana okoliczność nie podlega ustawie karnej, […] każde zachowanie, którego celem jest naruszenie godności lub stworzenie atmosfery onieśmielającej, wrogiej, poniżającej, upokarzającej lub uwłaczającej w stosunku do osoby, grupy osób lub społeczności ze względu na ich […] orientację seksualną”.

16 Zgodnie z art. 20 OG nr 137/2000:

„1) Osoba, która twierdzi, że doświadczyła dyskryminacji, może zwrócić się do [CNCD] w terminie roku, licząc od daty nastąpienia okoliczności faktycznych lub od daty, od której mogła się dowiedzieć o ich nastąpieniu.

2) [CNCD] wydaje na wniosek orzeczenie, którym jest decyzja kolegium naczelnego […].

[…]

6) Osoba zainteresowana jest obowiązana udowodnić zaistnienie faktów, które nasuwają przypuszczenie o zaistnieniu bezpośredniej lub pośredniej dyskryminacji, podczas gdy osoba, przeciwko której została złożona skarga, ma obowiązek udowodnić, że fakty te nie stanowią dyskryminacji […].

7) Kolegium naczelne orzeka na wniosek w terminie 90 dni od daty jego złożenia, a [jego decyzja] obejmuje: […] określenie sposobu zapłaty grzywny […].

[…]”.

17 Artykuł 26 ust. 1 i 2 OG nr 137/2000 brzmi:

„1) Wykroczenia przewidziane w art. […] 5–8 […] i 15 podlegają karze grzywny w wysokości od 400 do 4 000 RON, jeśli dyskryminacja dotyczy osoby fizycznej, lub karze grzywny w wysokości od 600 do 8000 RON, jeśli dyskryminacja dotyczy grupy osób lub społeczności.

2) Kary te mogą także zostać nałożone na osoby prawne […]”.

18 Artykuł 27 ust. 1 OG nr 137/2000 przewiduje:

„Każdy, kto uważa, że padł ofiarą dyskryminacji, może zwrócić się do sądu o zasądzenie odszkodowania i przywrócenie stanu sprzed działań dyskryminacyjnych lub o usunięcie skutków dyskryminacji, zgodnie z obowiązującymi przepisami. Żądanie to […] nie jest uzależnione od złożenia skargi do [CNCD]”.

19 Artykuł 28 ust. 1 OG nr 137/2000 brzmi następująco:

„Organizacje pozarządowe, których zadaniem jest ochrona praw człowieka i które mają uzasadniony interes w zwalczaniu dyskryminacji, mają zdolność procesową, jeśli do dyskryminacji dochodzi w ich zakresie działania i dyskryminacja ta krzywdzi społeczność lub grupę osób”.

20 Artykuł 5 ust. 2 dekretu rządu nr 2 z dnia 12 lipca 2001 r. w sprawie regulacji prawnej wykroczeń, później zmieniony i uzupełniony (*Monitorul Oficial al României*, część I, nr 410, z dnia 25 lipca 2001 r., zwanego dalej „OG nr 2/2001”), stanowi:

„Wykroczenia podlegają zasadniczo karze: a) upomnienia; b) grzywny; c) wykonania działania na cele publiczne”.

21 Zgodnie z art. 7 ust. 1 OG nr 2/2001 „upomnienie jest słownym lub pisemnym pouczeniem sprawcy wykroczenia o społecznym niebezpieczeństwie czynów, które nastąpiły, wraz z wezwaniem do przestrzegania przepisów prawnych”.

22 Na mocy art. 13 ust. 1 OG nr 2/2001 termin przedawnienia w odniesieniu do nałożenia grzywny za wykroczenie wynosi sześć miesięcy od daty nastąpienia okoliczności faktycznych.

23 Artykuł 13 ust. 4 OG nr 2/2001 przewiduje możliwość ustalenia w ustawach szczególnych innych terminów przedawnienia w odniesieniu do nałożenia kar za wykroczenia.

## Postępowanie główne i pytania prejudycjalne

24 W dniu 3 marca 2010 r. Accept, organizacja pozarządowa zajmująca się wspieraniem i ochroną praw lesbijek, gejów, osób biseksualnych i transseksualnych, złożył skargę przeciwko G. Becalemu i SC Fotbal Club Steaua București SA (zwanemu dalej „FC Steauą"), podnosząc, że została naruszona zasada równego traktowania w dziedzinie zatrudniania.

25 Na poparcie swojej skargi Accept podniósł, że w ramach wywiadu dotyczącego ewentualnego transferu piłkarza zawodowego X oraz jego przypuszczalnej orientacji seksualnej G. Becali złożył w dniu 13 lutego 2010 r. oświadczenia, których treść została przedstawiona w pierwszym pytaniu zadanym w ramach rozpatrywanego wniosku o wydanie orzeczenia w trybie prejudycjalnym. Z tych oświadczeń ma wynikać, że w szczególności zamiast zaangażować piłkarza określanego jako homoseksualista, G. Becali wolałby powołać juniora. Zdaniem Accept spekulacje dziennikarzy, podchwycone przez G. Becalego, według których X jest homoseksualistą, doprowadziły do tego, że nie została zawarta umowa o pracę z tym piłkarzem.

26 Accept podniósł, że G. Becali dopuścił się dyskryminacji bezpośredniej ze względu na orientację seksualną, naruszając zasadę równości w zakresie zatrudnienia oraz naruszając godność osób homoseksualnych.

27 Co się tyczy drugiego obwinionego przed CNCD, czyli FC Steauy, Accept podniósł, że choć oświadczenia G. Becalego zostały rozpowszechnione w mediach, ten klub piłkarski nigdy się od nich nie zdystansował. Przeciwnie prawnik FC Steauy potwierdził przyjęcie takiej polityki na szczeblu klubu w dziedzinie angażowania piłkarzy, uzasadniając, że „drużyna jest jak rodzina", i że obecność w niej homoseksualisty „wywołałaby napięcia w drużynie i wśród widzów". Ponadto Accept uważa, że w chwili, w której G. Becali wydał omawiane oświadczenia, był jeszcze akcjonariuszem FC Steauy.

28 Decyzją z dnia 13 października 2010 r. CNCD uznała w szczególności, że sytuacja rozpatrywana w postępowaniu głównym nie podlega zakresowi stosowania ewentualnego stosunku pracy. Oświadczenia G. Becalego nie mogły według CNCD zostać uznane za pochodzące od pracodawcy lub jego przedstawiciela prawnego, lub osoby odpowiedzialnej za zatrudnienie, nawet jeśli G. Becali był w dniu złożenia omawianych oświadczeń akcjonariuszem FC Steauy.

29 Jednakże CNCD uznała, że oświadczenia G. Becalego stanowią dyskryminację w formie molestowania. Z tego względu ukarała go upomnieniem, stanowiącym jedyną karę, której nałożenie było wtedy możliwe zgodnie z art. 13 ust. 1 OG nr 2/2001, gdyż decyzja CNCD została wydana ponad sześć miesięcy po dniu nastąpienia rozpatrywanych okoliczności faktycznych.

30 Accept wniósł na tę decyzję środek zaskarżenia do sądu odsyłającego, żądając co do istoty przede wszystkim stwierdzenia nieważności tej decyzji, następnie stwierdzenia, że zarzucane okoliczności mieszczą się w sferze pracy i że zostało ustalone wystąpienie okoliczności pozwalających zakładać istnienie dyskryminacji, oraz wreszcie wymierzenie kary pieniężnej zamiast upomnienia.

31 Sąd odsyłający uważa, że wyrok Trybunału z dnia 10 lipca 2008 r. w sprawie C-54/07 Feryn, Zb.Orz. s. I-5187, nie daje mu wystarczających wyjaśnień, w przypadku gdy dyskryminujące oświadczenia pochodzą od osoby, która prawnie nie może wiązać się w imieniu spółki zatrudniającej personel, ale która ze względu na jej bliskie więzi z tą spółką mogłaby wpłynąć w decydujący sposób na jej decyzję lub co najmniej mogłaby być uważana za osobę mogącą wpłynąć w decydujący sposób na tę decyzję.

32 Sąd odsyłający uważa, że w każdym razie stosunki między FC Steauą a G. Becalim są nietypowe. G. Becali zbył bowiem prawnie akcje, które posiadał w FC Steaua, w dniu 8 lutego 2010 r., a sprzedaż ta została wpisana do rejestru handlowego w dniu 23 lutego 2010 r., podczas gdy dyskryminacyjne oświadczenia złożono w dniu 13 lutego 2010 r. Z akt sprawy, którymi dysponuje Trybunał, wynika zaś, że na podstawie prawa rumuńskiego zbycie akcji jest skuteczne wobec osób trzecich od daty, w której zostało ono upublicznione za pomocą wpisu do rejestru handlowego. Według sądu odsyłającego po zbyciu swoich akcji G. Becali nie zmienił swojej postawy w wystąpieniach publicznych i nadal określał się jako „komandytariusz" FC Steauy. W tych okolicznościach co najmniej w zbiorowym „wyobrażeniu" zachował on takie same stosunki z FC Steauą jak przed zbyciem swoich akcji.

33 Ponadto sąd odsyłający zastanawia się co do istoty, czy w ramach dostosowania ciężaru dowodu, przewidzianego w art. 10 dyrektywy 2000/78, mogłoby się okazać, że obowiązek wykazania przez zawodowy klub piłkarski braku dyskryminacji ze względu na orientację seksualną jest niemożliwy do spełniania w praktyce, jako że dowód okoliczności, iż taki klub zatrudniał graczy, nie biorąc pod uwagę ich orientacji seksualnej, mógłby zdaniem tego sądu naruszać prawo do poszanowania życia prywatnego.

34 Wspomniany sąd zauważa ponadto, że na mocy art. 13 ust. 1 OG nr 2/2001, bez względu na wagę ewentualnej dyskryminacji stwierdzonej przez CNCD, gdy CNCD wydaje decyzję po upływie terminu sześciu miesięcy, licząc od dnia nastąpienia rozpatrywanych okoliczności faktycznych, nie może nałożyć żadnej kary pieniężnej z tytułu wykroczenia, ale może jedynie nałożyć karę zwaną „upomnieniem" w rozumieniu art. 7 ust. 1 tegoż dekretu rządu, w odniesieniu do której nie następuje przedawnienie.

35 W tych okolicznościach Curtea de Apel Bucureşti (sąd apelacyjny w Bukareszcie) postanowił zawiesić postępowanie i zwrócić się do Trybunału z następującymi pytaniami prejudycjalnymi:

„1) Czy art. 2 ust. 2 lit. a) [dyrektywy 2000/78] ma zastosowanie w przypadku, gdy akcjonariusz klubu piłkarskiego tytułujący się głównym dyrektorem (»patron«) tego klubu i za niego uważany przez mass media i społeczeństwo oświadcza w mass mediach, co następuje:

»Nie wziąłbym homoseksualisty do drużyny, nawet gdybym miał zamknąć [FC Steauę]. Plotki to plotki, ale jak można napisać coś takiego i w dodatku umieścić to na pierwszej stronie… Może to nieprawda, że jest homoseksualistą (mowa jest tu o […] graczu piłki nożnej X). A gdyby jednak był? Powiedziałem jednemu z moich wujków, który nie wierzył ani w szatana, ani w Boga. Powiedziałem mu: 'Załóżmy, że Bóg nie istnieje. A gdyby istniał? Co tracisz, przyjmując komunię? Nie byłoby dobrze pójść do raju?' Przyznał mi rację. Miesiąc przed śmiercią przyjął komunię. Niech Bóg mu wybaczy. Nie ma miejsca dla geja w mojej rodzinie, a [FC Steaua] jest moją rodziną. Lepiej już raczej grać z juniorem niż z gejem. To nie jest dyskryminacja. Nikt nie może mnie zmusić do pracy z kimś. Tak samo jak oni mają prawa, ja również mam prawo pracować, z kim mi się podoba«.

»Nie wziąłbym homoseksualisty do drużyny, nawet gdybym miał zamknąć Steauę. Może to nieprawda, że jest homoseksualistą. A gdyby jednak był? Nie ma miejsca dla geja w mojej rodzinie, a [FC Steaua] jest moją rodziną. Lepiej już raczej wziąć juniora, niż mieć homoseksualistę na boisku. To nie jest dyskryminacja. Nikt nie może mnie zmusić do pracy z kimś. Tak samo jak oni mają prawa, ja również mam prawo pracować, z kim mi się podoba. Chociażby nawet Bóg powiedział mi we śnie, że na 100% X nie jest homoseksualistą, to bym go nie wziął! W gazetach za dużo pisali, że jest homoseksualistą. Nawet gdyby [obecny klub piłkarza X] dał mi go za darmo, to bym go nie wziął! Mógłby nawet być największym zadymiarzem i pijakiem…, ale jeżeli jest homoseksualistą, to nie chcę więcej o nim słyszeć«?

2) W jakim stopniu powyższe oświadczenia można uważać za »fakty, które nasuwają przypuszczenie o zaistnieniu bezpośredniej i pośredniej dyskryminacji« w rozumieniu art. 10 ust. 1 [dyrektywy 2000/78], jeżeli chodzi o pozwaną [FC Steauę]?

3) W jakim stopniu występuje »probatio diabolica«, jeżeli w sprawie przerzucony zostaje ciężar dowodu, o którym mowa w art. 10 ust. 1 [dyrektywy 2000/78], a od pozwanej [FC Steauy] wymaga się wykazania, iż nie doszło do naruszenia zasady równego traktowania, a w szczególności że orientacja seksualna nie ma wpływu na zatrudnienie?

4) Czy brak możliwości wymierzenia w sprawach o dyskryminację kary za wykroczenie w formie grzywny po upływie sześciomiesięcznego terminu przedawnienia biegnącego od dnia popełnienia czynu zgodnie z art. 13 ust. 1 [OG nr 2/2001] jest sprzeczny z art. 17 [dyrektywy 2000/78], biorąc pod uwagę, że sankcje w przypadkach dyskryminacji muszą być skuteczne, proporcjonalne i dolegliwe?".

## W przedmiocie pytań prejudycjalnych

*Rozważania wstępne*

36 Z orzecznictwa Trybunału wynika, że do zaistnienia bezpośredniej dyskryminacji w rozumieniu art. 2 ust. 2 lit. a) dyrektywy 2000/78 nie jest wymagane, by pojawił się możliwy do zidentyfikowania skarżący, który ewentualnie był jej ofiarą [zob. w odniesieniu do dyrektywy Rady 2000/43/WE z dnia 29 czerwca 2000 r. wprowadzającej w życie zasadę równego traktowania osób bez względu na pochodzenie rasowe lub etniczne (Dz.U. L 180, s. 22) ww. wyrok w sprawie Feryn, pkt 23–25].

37 Ponadto przy uwzględnieniu w szczególności art. 8 ust. 1 dyrektywy 2000/78 art. 9 ust. 2 tej dyrektywy w żaden sposób nie stoi na przeszkodzie temu, by państwo członkowskie przewidziało w swoim ustawodawstwie krajowym, że stowarzyszeniom, które mają uzasadniony interes w doprowadzeniu do przestrzegania tej dyrektywy, przysługuje prawo do wszczynania postępowań sądowych lub administracyjnych w celu spowodowania przestrzegania zobowiązań wynikających z tej dyrektywy bez konieczności występowania w imieniu określonego skarżącego lub w braku skarżącego możliwego do zidentyfikowania (zob. także ww. wyrok w sprawie Feryn, pkt 27).

38 Gdy państwo członkowskie przewiduje takie prawo, z łącznej lektury art. 8 ust. 1, art. 9 ust. 2 oraz art. 10 ust. 1, 2 i 4 dyrektywy 2000/78 wynika, że nie stoi ona także na przeszkodzie temu, by rozkład ciężaru dowodu przewidziany w tym art. 10 ust. 1 stosował się także do sytuacji, w których takie stowarzyszenie wszczyna postępowanie, przy czym nie działa na rzecz określonego skarżącego ani go nie wspiera, ani nie czyni tego za jego zgodą. W niniejszym przypadku z samego brzmienia zadanych pytań drugiego i trzeciego wynika, że według sądu odsyłającego dostosowanie ciężaru dowodu przewidziane w art. 10 ust. 1 wspomnianej dyrektywy, w razie potrzeby i z zastrzeżeniem odpowiedzi udzielonych przez Trybunał na te pytania, może stosować się do sporu w postępowaniu głównym.

39 Nie jest podważane przed Trybunałem, że Accept stanowi stowarzyszenie takiego rodzaju, o jakim mowa w art. 9 ust. 2 dyrektywy 2000/78, że art. 28 ust. 1 OG nr 137/2000 umożliwia mu wszczynanie postępowań sądowych lub administracyjnych w celu spowodowania przestrzegania zobowiązań wynikających z tej dyrektywy bez konieczności występowania w imieniu określonego skarżącego i że można je uważać za „osobę zainteresowaną" w rozumieniu art. 20 ust. 6 tegoż dekretu rządu.

*W przedmiocie pytań pierwszego i drugiego*

40 Dwa pierwsze pytania dotyczą w istocie ustalenia, czy art. 2 ust. 2 i art. 10 ust. 1 dyrektywy 2000/78 należy interpretować w ten sposób, że okoliczności takie jak leżące u źródeł sporu w postępowaniu głównym można uznać za „fakty, które nasuwają przypuszczenie o zaistnieniu […] dyskryminacji", w odniesieniu do zawodowego klubu piłkarskiego, gdy rozpatrywane oświadczenia pochodzą od osoby tytułującej się głównym dyrektorem tego klubu i za niego uważanej zarówno w mediach, jak i przez społeczeństwo, choć niekoniecznie dysponuje ona zdolnością do czynności prawnych w zakresie zobowiązywania lub reprezentowania tego klubu w sprawach zatrudnienia.

41 Należy przede wszystkim przypomnieć, że w ramach postępowania wszczętego w trybie art. 267 TFUE Trybunał nie jest właściwy do dokonania oceny okoliczności faktycznych leżących u podstaw sporu w postępowaniu głównym lub do stosowania wobec środków lub sytuacji krajowych zasad, których wykładni dokonał, biorąc pod uwagę, iż kwestie te wchodzą w zakres wyłącznej właściwości sądu krajowego (zob. w szczególności wyrok z dnia 30 marca 2006 r. w sprawie C-451/03 Servizi Ausiliari Dottori Commercialisti, Zb.Orz. s. I-2941, pkt 69 i przytoczone tam orzecznictwo). Zatem do Trybunału nie należy zajmowanie stanowiska w odniesieniu do tego, czy okoliczności leżące u źródeł sporu w postępowaniu głównym, przedstawione w postanowieniu odsyłającym, wskazują na dyskryminację ze względu na orientację seksualną.

42 Jak w szczególności wynika z motywu 15 dyrektywy 2000/78, do sądów krajowych lub innych właściwych organów należy dokonanie zgodnie z prawem lub praktyką krajową oceny faktów, które nasuwają przypuszczenie o zaistnieniu dyskryminacji (zob. wyrok z dnia 19 kwietnia 2012 r. w sprawie C-415/10 Meister, pkt 37). Zgodnie z mechanizmem przewidzianym w art. 10 ust. 1 tejże dyrektywy, jeśli takie fakty zostaną ustalone, do strony obwinionej należy w drugim etapie udowodnienie przed tym organem, że bez względu na ten pozór dyskryminacji, nie nastąpiło naruszenie zasady równego traktowania w rozumieniu art. 2 ust. 1 tejże dyrektywy.

43 Z tym zastrzeżeniem Trybunał może dostarczyć sądowi krajowemu wszystkich elementów wykładni prawa Unii, które mogą być mu pomocne w celu wydania jego rozstrzygnięcia (zob. w szczególności ww. wyrok w sprawie Feryn, pkt 19 i przytoczone tam orzecznictwo; a także wyrok z dnia 6 września 2011 r. w sprawie C-163/10 Patriciello, Zb.Orz. s. I-7565, pkt 21).

44 W tym względzie należy zauważyć, że z art. 1 i art. 3 ust. 1 lit. a) dyrektywy 2000/78 wynika, że może ona stosować się do sytuacji takich jak leżące u źródeł sporu w postępowaniu głównym, którego przedmiotem są – w dziedzinie zatrudnienia i pracy – oświadczenia dotyczące „warunków dostępu do zatrudnienia, w tym również […] warunków rekrutacji".

45 Bez wpływu na to stwierdzenie pozostaje okoliczność, którą podkreślono w ramach postępowania głównego, że system rekrutacji piłkarzy zawodowych nie opiera się na ofercie publicznej ani na bezpośrednich negocjacjach poprzedzonych postępowaniem selekcyjnym zakładającym złożenie kandydatur i ich preselekcję w świetle interesu, jaki mają one dla pracodawcy. Z utrwalonego orzecznictwa Trybunału wynika bowiem, że w kontekście celów Unii uprawianie sportu jest przedmiotem prawa Unii tylko w takim zakresie, w jakim uznaje się je za działalność gospodarczą (zob. w szczególności wyroki: z dnia 14 lipca 1976 r. w sprawie 13/76 Donà, Rec. s. 1333, pkt 12; z dnia 16 marca 2010 r. w sprawie C-325/08 Olympique Lyonnais, Zb.Orz. s. I-2177, pkt 27). Tak jest w przypadku działalności wykonywanej przez graczy piłki nożnej będących zawodowcami lub półzawodowcami, gdyż wykonują oni pracę najemną lub świadczą usługi za wynagrodzeniem (wyrok z dnia 15 grudnia 1995 r. C-415/93 Bosman, Rec. s. I-4921, pkt 73).

46 Jak w istocie zauważa sąd odsyłający w konkretnym sporze, w którym zapadł ww. wyrok w sprawie Feryn, chodziło o oświadczenia pochodzące od jednego z dyrektorów spółki Feryn NV mającego, jak wynika w szczególności ze sformułowania pytań prejudycjalnych zadanych w sprawie, w której zapadł wspomniany wyrok, zdolność do czynności prawnych w zakresie określenia polityki zatrudnienia tej spółki (zob. ww. wyrok w sprawie Feryn, pkt 2, 16, 18, 20).

47 Jednakże z ww. wyroku w sprawie Feryn nie można wywnioskować, że aby zostało ustalone zgodnie z art. 10 ust. 1 dyrektywy 2000/78 wystąpienie „faktów, które nasuwają przypuszczenie o zaistnieniu […] dyskryminacji", składający oświadczenia dotyczące polityki zatrudnienia określonej jednostki musiał koniecznie mieć zdolność do czynności prawnych w zakresie bezpośredniego określania tej polityki bądź nawet zobowiązywania lub reprezentowania tej jednostki w dziedzinie zatrudnienia.

48 Sama bowiem okoliczność, że oświadczenia takie jak rozpatrywane w postępowaniu głównym nie pochodzą bezpośrednio od określonej strony obwinionej nie stoi koniecznie na przeszkodzie temu, by można ustalić w odniesieniu do tej strony wystąpienie „faktów, które nasuwają przypuszczenie o zaistnieniu […] dyskryminacji", w rozumieniu art. 10 ust. 1 wspomnianej dyrektywy.

49 Wynika z tego, że obwiniony pracodawca nie może zaprzeczyć istnieniu faktów nasuwających przypuszczenie, że prowadzi dyskryminacyjną politykę zatrudnienia, ograniczając się do stwierdzenia, iż oświadczenia sugerujące istnienie homofobicznej polityki zatrudnienia pochodzą od osoby, która choć twierdzi, że odgrywa ważną rolę w kierownictwie tego pracodawcy, i wydaje się odgrywać taką rolę, nie ma pod względem prawnym zdolności do zobowiązywania tego pracodawcy w dziedzinie zatrudniania.

50 W sytuacji takiej jak leżąca u źródeł sporu w postępowaniu głównym okoliczność, że taki pracodawca nie zdystansował się wyraźnie od rozpatrywanych oświadczeń, stanowi element, który rozpatrujący organ może wziąć pod uwagę w ramach całościowej oceny stanu faktycznego.

51 W tym względzie należy przypomnieć, że odbiór opinii publicznej lub zainteresowanych środowisk stanowi istotną wskazówkę dla całościowej oceny oświadczeń rozpatrywanych w postępowaniu głównym (zob. podobnie wyrok z dnia 17 kwietnia 2007 r. w sprawie C-470/03 AGM-COS.MET, Zb.Orz. s. I-2749, pkt 55–58).

52 Ponadto wbrew temu, co CNCD dała do zrozumienia w swoich uwagach na piśmie i uwagach ustnych przedstawionych Trybunałowi, okoliczność, że zawodowy klub piłkarski nie rozpoczął żadnych negocjacji w celu rekrutacji sportowca określonego jako homoseksualista, nie wyklucza możliwości, iż można uważać za ustalone fakty nasuwające przypuszczenie zaistnienia dyskryminacji stosowanej przez ten klub.

53 Mając na względzie powyższe, na pytania pierwsze i drugie należy odpowiedzieć, iż art. 2 ust. 2 i art. 10 ust. 1 dyrektywy 2000/78 należy interpretować w ten sposób, że okoliczności takie jak leżące u źródeł sporu w postępowaniu głównym można uznać za „fakty, które nasuwają przypuszczenie o zaistnieniu […] dyskryminacji", w odniesieniu do zawodowego klubu piłkarskiego, gdy rozpatrywane oświadczenia pochodzą od osoby tytułującej się głównym dyrektorem tego klubu i za niego uważanej zarówno w mediach, jak i przez społeczeństwo, choć niekoniecznie ma ona zdolność do czynności prawnych w zakresie zobowiązywania lub reprezentowania tego klubu w sprawach zatrudnienia.

*W przedmiocie pytania trzeciego*

54 Poprzez pytanie trzecie sąd odsyłający dąży w istocie do ustalenia, czy przy założeniu uznania okoliczności takich jak leżące u źródeł sporu w postępowaniu głównym za „fakty, które nasuwają przypuszczenie o zaistnieniu […] dyskryminacji" ze względu na orientację seksualną w toku rekrutacji

piłkarzy przez zawodowy klub piłkarski, ciężar dowodu, dostosowany w art. 10 ust. 1 dyrektywy 2000/78, nie prowadzi do tego, że wymagany jest dowód niemożliwy do przedstawienia bez naruszenia prawa do poszanowania życia prywatnego.

55 W tym względzie z orzecznictwa Trybunału wynika, że gdy zostaną ustalone fakty nasuwające przypuszczenie o zaistnieniu dyskryminacji w rozumieniu wspomnianej dyrektywy, skuteczne stosowanie zasady równego traktowania wymaga wówczas, by ciężar dowodu spoczywał na zainteresowanych obwinionych, którzy muszą udowodnić, że zasada ta nie została naruszona (zob. podobnie wyrok z dnia 17 lipca 2008 r. w sprawie C-303/06 Coleman, Zb.Orz. s. I-5603, pkt 54).

56 W tym kontekście obwinieni mogą zaprzeczyć przed właściwymi organami krajowymi istnieniu takiego naruszenia poprzez wykazanie za pomocą wszelkich środków prawnych między innymi, że ich polityka rekrutacyjna opiera się na czynnikach niemających nic wspólnego z jakąkolwiek dyskryminacją ze względu na orientację seksualną.

57 Aby obalić domniemanie wzruszalne, którego istnienie może wynikać z art. 10 ust. 1 dyrektywy 2000/78, nie jest konieczne, by strona obwiniona udowodniła, że osoby o określonej orientacji seksualnej były w przeszłości zatrudniane, gdyż taki wymóg rzeczywiście mógłby w pewnych okolicznościach naruszać prawo do poszanowania życia prywatnego.

58 W ramach całościowej oceny, której przeprowadzenie spoczywałoby wówczas na rozpatrującym sprawę organie krajowym, pozorowi dyskryminacji ze względu na orientację seksualną można by zaprzeczyć za pomocą szeregu zbieżnych wskazówek. Jak to w istocie podkreślił Accept, do takich wskazówek mogłyby w szczególności zaliczać się reakcja zainteresowanej strony obwinionej polegająca na wyraźnym zdystansowaniu się w stosunku do oświadczeń publicznych dających pozór dyskryminacji oraz istnienie wyraźnych unormowań w dziedzinie polityki zatrudnienia tej strony dla celów zapewnienia poszanowania zasady równego traktowania w rozumieniu dyrektywy 2000/78.

59 Mając na względzie powyższe, na pytanie trzecie należy odpowiedzieć, że art. 10 ust. 1 dyrektywy 2000/78 należy interpretować w ten sposób, iż przy założeniu uznania okoliczności takich jak leżące u źródeł sporu w postępowaniu głównym za „fakty, które nasuwają przypuszczenie o zaistnieniu […] dyskryminacji" ze względu na orientację seksualną w toku rekrutacji piłkarzy przez zawodowy klub piłkarski, ciężar dowodu, dostosowany w art. 10 ust. 1 dyrektywy 2000/78, nie prowadzi do tego, że wymagany jest dowód niemożliwy do przedstawienia bez naruszenia prawa do poszanowania życia prywatnego.

*W przedmiocie pytania czwartego*

60 Poprzez pytanie czwarte sąd odsyłający dąży w istocie do ustalenia, czy art. 17 dyrektywy 2000/78 należy interpretować w ten sposób, że stoi on na przeszkodzie uregulowaniu krajowemu, na mocy którego w przypadku ustalenia dyskryminacji ze względu na orientację seksualną możliwe jest tylko wydanie upomnienia takiego jak rozpatrywane w postępowaniu głównym, gdy takie ustalenie następuje po upływie sześciomiesięcznego terminu przedawnienia biegnącego od dnia nastąpienia okoliczności faktycznych.

61 Artykuł 17 dyrektywy 2000/78 powierza państwom członkowskim zadanie ustanowienia zasad stosowania sankcji obowiązujących wobec naruszeń przepisów krajowych przyjętych zgodnie z tą dyrektywą i podjęcia wszelkich niezbędnych działań dla zapewnienia stosowania tych sankcji. Choć artykuł ten nie nakłada określonych sankcji, uściśla on, że sankcje obowiązujące wobec naruszeń przepisów krajowych przyjętych zgodnie z tą dyrektywą muszą być skuteczne, proporcjonalne i dolegliwe.

62 W postępowaniu, w ramach którego stowarzyszenie, upoważnione ustawą w tym zakresie, żąda ustalenia i ukarania dyskryminacji w rozumieniu art. 2 ust. 2 dyrektywy 2000/78, sankcje, które powinny zostać przewidziane w prawie krajowym na podstawie art. 17 tej dyrektywy, także muszą być skuteczne, proporcjonalne i dolegliwe, również wtedy gdy brak jest możliwej do zidentyfikowania ofiary (zob. analogicznie ww. wyrok w sprawie Feryn, pkt 38, 40).

63 Wynika z tego, że zasady stosowania sankcji ustanowione w celu transpozycji art. 17 dyrektywy 2000/78 do porządku prawnego państwa członkowskiego powinny w szczególności zapewnić, wraz ze środkami podjętymi w celu wdrożenia art. 9 tejże dyrektywy, faktyczną i skuteczną ochronę prawną praw wynikających z tej dyrektywy (zob. analogicznie w szczególności wyrok z dnia 22 kwietnia 1997 r. w sprawie C-180/95 Draehmpaehl, Rec. s. I-2195, pkt 24, 39, 40). Sankcje powinny być odpowiednio surowe w stosunku do wagi naruszeń, które są przez nie karane, zwłaszcza przy zapewnieniu rzeczywiście odstraszającego skutku (zob. podobnie w szczególności wyrok z dnia 8 czerwca 1994 r. w sprawie C-383/92 Komisja przeciwko Zjednoczonemu Królestwu, Rec. s. I-2479, pkt 42; a także ww. wyrok w sprawie Draehmpaehl, pkt 40) i przy poszanowaniu ogólnej zasady proporcjonalności (zob. podobnie wyroki: z dnia 6 listopada 2003 r. w sprawie C-101/01 Lindqvist, Rec. s. I-12971, pkt 87, 88; a także z dnia 5 lipca 2007 r. w sprawie C-430/05 Ntionik i Pikoulas, Zb.Orz. s. I-5835, pkt 53).

64 W każdym razie kara w czysto symbolicznym wymiarze nie może zostać uznana za dającą się pogodzić z prawidłowym i skutecznym wdrożeniem dyrektywy 2000/78.

65 W niniejszym przypadku z akt sprawy przedłożonych Trybunałowi wynika, że przewidziany w art. 13 ust. 1 OG nr 2/2001 sześciomiesięczny termin przedawnienia rozpoczyna bieg od daty wystąpienia danych okoliczności faktycznych, podczas gdy termin na wszczęcie postępowania przewidzianego w art. 20 OG nr 137/2000, wynoszący jeden rok, rozpoczyna bieg w tej samej chwili. Wynika z tego, że jest możliwe, by skarżący zwrócił się skutecznie do CNCD ze skargą w przedmiocie dyskryminacji w rozumieniu dyrektywy 2000/78 w okresie od sześciu do dwunastu miesięcy po nastąpieniu okoliczności faktycznych leżących u źródeł tej skargi, podczas gdy według wykładni prawa krajowego, za którą opowiada się CNCD, kara przewidziana w art. 26 ust. 1 OG nr 137/2000 nie może już zostać zastosowana. W każdym razie z uwag przedłożonych Trybunałowi wynika, że nawet gdy skarga zostanie złożona na długo przed upływem sześciomiesięcznego terminu i bez względu na przepisy art. 20 ust. 7 OG nr 137/2000, jest możliwe, że decyzja CNCD w przedmiocie zarzucanej dyskryminacji ze względu na orientację seksualną nastąpi dopiero po upływie sześciomiesięcznego terminu przedawnienia.

66 W takich sytuacjach, jak w szczególności wynika z pkt 17, 21 i 34 niniejszego wyroku, w praktyce CNCD, bez względu na wagę dyskryminacji stwierdzonej przez ten organ, nakładaną karą nie jest grzywna przewidziana przez OG nr 137/2000 mający na celu w szczególności transpozycję dyrektywy 2000/78, ale sankcja niepieniężna przewidziana w krajowym prawie powszechnym polegająca w istocie na słownym lub pisemnym pouczeniu sprawcy wraz z „wezwaniem do przestrzegania przepisów prawnych”.

67 Na sądzie odsyłającym ciąży obowiązek sprawdzenia w szczególności, czy w okolicznościach takich jak przedstawione w poprzednim punkcie zainteresowani wykazujący interes prawny mogliby w takiej mierze zachowywać powściągliwość względem powoływania się na prawa, które wynikają dla nich z uregulowania krajowego transponującego dyrektywę 2000/78, że zasady stosowania sankcji wprowadzone w celu transponowania tej dyrektywy nie mają rzeczywistego charakteru odstraszającego (zob. analogicznie ww. wyrok w sprawie Draehmpaehl, pkt 40). Co się tyczy odstraszającego skutku sankcji, sąd odsyłający mógłby również wziąć pod uwagę w razie potrzeby ewentualny powrót do zachowania zarzucanego zainteresowanej stronie obwinionej.

68 Wprawdzie sama okoliczność, że określona kara nie ma zasadniczo charakteru pieniężnego, nie musi koniecznie oznaczać, iż kara ta ma charakter czysto symboliczny (zob. podobnie ww. wyrok w sprawie Feryn, pkt 39), w szczególności jeśli stopień jawności, który jej towarzyszy, jest odpowiedni, i przy założeniu ułatwienia przez nią przedstawienia dowodu dyskryminacji w rozumieniu wspomnianej dyrektywy w ramach ewentualnych powództw z tytułu odpowiedzialności cywilnej.

69 Jednakże w niniejszym przypadku do sądu odsyłającego należy sprawdzenie, czy kara taka jak zwykłe upomnienie jest odpowiednia w sytuacji takiej jak rozpatrywana w postępowaniu głównym (zob. analogicznie wyrok z dnia 2 sierpnia 1993 r. w sprawie C-271/91 Marshall, Rec. s. I-4367, pkt 25). W tym względzie samo istnienie powództwa z tytułu odpowiedzialności cywilnej na podstawie art. 27 OG nr 137/2000, z trzyletnim terminem do wniesienia tego powództwa, nie może jako takie łagodzić okoliczności, że proporcjonalność lub odstraszający charakter kary mogą być niewystarczające pod względem skuteczności, co zostało stwierdzone przez wspomniany sąd w odniesieniu do sytuacji przedstawionej w pkt 66 niniejszego wyroku. Jak podniósł bowiem Accept w toku rozprawy przed Trybunałem, gdy stowarzyszenie takiego rodzaju, o jakim mowa w art. 9 ust. 2 dyrektywy 2000/78, nie działa w imieniu określonych ofiar dyskryminacji, może okazać się trudne wykazanie istnienia szkody poniesionej przez takie stowarzyszenie w rozumieniu mających znaczenie przepisów prawa krajowego.

70 Ponadto gdyby miało się okazać, że jak podnosi Accept, kara polegająca na upomnieniu jest co do zasady wyłącznie nakładana w rumuńskim porządku prawnym w przypadku naruszeń prawa o mniejszym znaczeniu, okoliczność ta sugerowałaby, że kara ta nie jest odpowiednia w stosunku do wagi naruszenia zasady równego traktowania w rozumieniu wspomnianej dyrektywy.

71 W każdym razie należy przypomnieć, że zgodnie z utrwalonym orzecznictwem Trybunału w przypadku, gdy dana sytuacja jest objęta zakresem stosowania dyrektywy, sąd krajowy, gdy stosuje prawo krajowe, jest obowiązany tak dalece, jak jest to możliwe, dokonywać jego wykładni w świetle brzmienia i celu rozpatrywanej dyrektywy, by osiągnąć przewidziany w niej rezultat [zob. podobnie w szczególności wyroki: z dnia 10 kwietnia 1984 r. w sprawie 14/83 von Colson i Kamann, Rec. s. 1891, pkt 26, 28; z dnia 13 listopada 1990 r. w sprawie C-106/89 Marleasing, Rec. s. I-4135, pkt 8; z dnia 10 marca 2005 r. w sprawie C-196/02 Nikoloudi, Zb.Orz. s. I-1789, pkt 73; a także z dnia 28 stycznia 2010 r. w sprawie C-406/08 Uniplex (UK), Zb.Orz. s. I-817, pkt 45, 46].

72 Zatem w razie potrzeby do sądu odsyłającego należy w postępowaniu głównym ocena w szczególności tego, czy – jak sugeruje Accept – art. 26 ust. 1 OG nr 137/2000 można by interpretować w ten sposób, że sześciomiesięczny termin przedawnienia określony w art. 13 ust. 1 OG nr 2/2001 nie ma zastosowania do kar ustanowionych w tym art. 26 ust. 1.

73 W świetle powyższych rozważań na pytanie czwarte należy odpowiedzieć, iż art. 17 dyrektywy 2000/78 należy interpretować w ten sposób, że stoi on na przeszkodzie uregulowaniu krajowemu, na mocy którego w przypadku ustalenia dyskryminacji ze względu na orientację seksualną w rozumieniu tej dyrektywy możliwe jest tylko wydanie upomnienia takiego jak rozpatrywane w postępowaniu głównym, gdy takie ustalenie następuje po upływie sześciomiesięcznego terminu przedawnienia biegnącego od dnia, w którym nastąpiły okoliczności faktyczne, jeżeli na podstawie tegoż uregulowania taka dyskryminacja nie jest karana na zasadach materialnych i proceduralnych, które nadają karze charakter skuteczny, proporcjonalny i dolegliwy. Do sądu odsyłającego należy dokonanie oceny, czy tak jest w przypadku uregulowania rozpatrywanego w postępowaniu głównym, i w razie potrzeby dokonanie wykładni prawa krajowego tak dalece, jak jest to możliwe, w świetle brzmienia i celu wspomnianej dyrektywy, by osiągnąć przewidziany w niej rezultat.

**W przedmiocie kosztów**

74 Dla stron w postępowaniu głównym niniejsze postępowanie ma charakter incydentalny, dotyczy bowiem kwestii podniesionej przed sądem odsyłającym, do niego zatem należy rozstrzygnięcie o kosztach. Koszty poniesione w związku z przedstawieniem uwag Trybunałowi, inne niż koszty stron w postępowaniu głównym, nie podlegają zwrotowi.

Z powyższych względów Trybunał (trzecia izba) orzeka, co następuje:

1) **Artykuł 2 ust. 2 i art. 10 ust. 1 dyrektywy Rady 2000/78/WE z dnia 27 listopada 2000 r. ustanawiającej ogólne warunki ramowe równego traktowania w zakresie zatrudnienia i pracy należy interpretować w ten sposób, że okoliczności takie jak leżące u źródeł sporu w postępowaniu głównym można uznać za „fakty, które nasuwają przypuszczenie o zaistnieniu [...] dyskryminacji", w odniesieniu do zawodowego klubu piłkarskiego, gdy rozpatrywane oświadczenia pochodzą od osoby tytułującej się głównym dyrektorem tego klubu i za niego uważanej zarówno w mediach, jak i przez społeczeństwo, choć niekoniecznie ma ona zdolność do czynności prawnych w zakresie zobowiązywania lub reprezentowania tego klubu w sprawach zatrudnienia.**

2) **Artykuł 10 ust. 1 dyrektywy 2000/78 należy interpretować w ten sposób, iż przy założeniu uznania okoliczności takich jak leżące u źródeł sporu w postępowaniu głównym za „fakty, które nasuwają przypuszczenie o zaistnieniu [...] dyskryminacji" ze względu na orientację seksualną w toku rekrutacji piłkarzy przez zawodowy klub piłkarski, ciężar dowodu, dostosowany w art. 10 ust. 1 dyrektywy 2000/78, nie prowadzi do tego, że wymagany jest dowód niemożliwy do przedstawienia bez naruszenia prawa do poszanowania życia prywatnego.**

3) **Artykuł 17 dyrektywy 2000/78 należy interpretować w ten sposób, że stoi on na przeszkodzie uregulowaniu krajowemu, na mocy którego w przypadku ustalenia dyskryminacji ze względu na orientację seksualną w rozumieniu tej dyrektywy możliwe jest tylko wydanie upomnienia takiego jak rozpatrywane w postępowaniu głównym, gdy takie ustalenie następuje po upływie sześciomiesięcznego terminu przedawnienia biegnącego od dnia, w którym nastąpiły okoliczności faktyczne, jeżeli na podstawie tegoż uregulowania taka dyskryminacja nie jest karana na zasadach materialnych i proceduralnych, które nadają karze charakter skuteczny, proporcjonalny oraz dolegliwy. Do sądu odsyłającego należy dokonanie oceny, czy tak jest w przypadku uregulowania rozpatrywanego w postępowaniu głównym, i w razie potrzeby dokonanie wykładni prawa krajowego tak dalece, jak jest to możliwe, w świetle brzmienia i celu wspomnianej dyrektywy, by osiągnąć przewidziany w niej rezultat.**

Podpisy